

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS

DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS LYTIES PAGRINDU LAISVĖS ATĖMIMO ĮSTAIGOJE TYRIMO

2017 m. rugpjūčio 4 d. Nr. (17)SN-111)SP-466

Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – Tarnyba) 2017 m. gegužės 29 d. gautas Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus persiūstas pareiškėjo E. V. (toliau – Pareiškėjai) skundas dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu laisvės atėmimo įstaigoje – Šiaulių tardymo izoliatoriuje. Pareiškėjas nurodo, jog jis, palyginus su moterimis, atliekančiomis laisvės atėmimo bausmę Šiaulių tardymo izoliatoriuje, jaučiasi diskriminuojamas dėl vyrams suteikiamų prastesnių įkalinimų sąlygų. Pareiškėjas teigia, jog moterys Šiaulių tardymo izoliatoriuje turi galimybę naudotis karštu vandeniu higienos reikmėms, tuo tarpu Pareiškėjas turi sąlygas naudotis tik šaltu vandeniu. Pareiškėjo teigimu, jis gauna daug prastesnį maistą nei moterys Šiaulių tardymo izoliatoriuje, moterims ir vyrams yra sudarytas skirtingas meniu. Pareiškėjo teigimu, moterų pasivaikščiojimo laikas yra išskaidytas į dvi dalis, t. y. moterys išleidžiamos į lauką pasivaikščioti du kartus per dieną, tuo tarpu Pareiškėjas išleidžiamas į lauką tik kartą per dieną – iš ryto dviem valandoms.

Lygių galimybių kontrolierė, vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 30 str. 2 d., 2017 m. birželio 7 d. raštu Nr. (17)SN-111)S-342 kreipėsi į Kalėjimų departamentą prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos (toliau – Kalėjimų departamentas), pašydamą pateikti informaciją, ar Šiaulių tardymo izoliatoriuje vyrams ir moterims yra sudarytos skirtingos galimybės naudotis karštu vandeniu, skirtingos maitinimosi, pasivaikščiojimo sąlygos, taip pat informaciją apie tai, kokie teisės aktai nustato Pareiškėjo nurodytas įkalinimo sąlygas, pateikti kitą reikšmingą su tyrimo esme susijusią informaciją ir įrodymus.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje 2017 m. birželio 14 d. gautas Kalėjų departamento raštas Nr. 1S-2399 „Dėl informacijos pateikimo“, kuriame nurodyta, jog Pareiškėjas E. V. atlieka bausmę Alytaus pataisos namuose, turi nebaigtų bylų ir dažnai vežamas į Panevėžio apskrities vyriausiąją policijos komisariata, Šiaulių tardymo izoliatoriuje laukia konvojavimo į Panevėžį. Rašte nurodoma, kad pagal Lietuvos higienos normas HN 134:2015 „Laisvės atėmimo vietų ir teritorinių policijos įstaigų areštinių sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos ministro 2015 m rugpjūčio 2 d. įsakymu Nr. V-90, karštas vanduo turi būti tiekiamas į dušo, skalbyklos, kirpyklos, ilgalaikių pasimatymų kambarių patalpas. Į tardymo izoliatorių patalpas turi būti tiekiamas šaltas vanduo. Šiaulių tardymo izoliatoriaus keturiose kamerose yra įrengti elektriniai boileriai, pirmumą tose kamerose apsigyventi turi moterys. Suimtieji ir nuteistieji tardymo izoliatoriuose, pataisos namuose ir kalėjimuose maitinami teisės aktų nustatyta tvarka, pagal juose reglamentuojamus valgiaraščius. Vyrų, moterų ir kūdikių fiziologija yra skirtinga, todėl valgiaraščiai parengti atskiroms maitinamų asmenų grupėms. Skirtingai nuo vyrų valgiaraščių, nepilnamečiams, nėščioms moterims ir maitinančioms motinoms valgiaraščiuose numatyti citrusiniai vaisiai. Rašte taip pat nurodoma, jog pasivaikščiojimas laisvės atėmimo vietų įstaigose organizuojamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 103 str., Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo 29 str. reikalavimais, Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių, patvirtintų 2009 m. birželio 1d. teisingumo ministro įsakymus Nr. 1R-172, reikalavimais. E. V. priklauso drausmės grupei, todėl, vadovaujantis Bausmių vykdymo kodekso 75 str. 1 d. 5 p., turi teisę kasdien pasivaikščioti gryname ore dvi valandas.

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

1. Skundo tyrimo metu buvo vertinama, ar Šiaulių tardymo izoliatoriaus administracijos veiksmai nepažeidžia Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 5 str. 1 d. 1 p. bei Lietuvos Respublikos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 4 str. 1 d. 1 p. nuostatų.

Lygių galimybių įstatymo 5 str. 1 d. 1 p. įtvirtina nuostatą, jog valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos. Remiantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 4 str. 1 d. 1 p. nuostatomis, valstybės ir savivaldybių

institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad visuose jų rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios moterų ir vyrų teisės.

2. Lietuvos Respublikos Konstitucija įtvirtina pamatinį asmenų lygybės principą. Konstitucijos 29 str. skelbia, jog įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs; žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, taip pat kad asmenys negali būti diskriminuojami arba kad jiems negali būti teikiama privilegijų (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime taip pat konstatavo, kad konstitucinis asmenų lygybės principas nepaneigia pačios galimybės skirtingai traktuoti žmones atsižvelgiant į jų statusą ar padėtį (Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas), tačiau konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d., 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimai).

3. Jungtinių Tautų bei Europos Sąjungos, taip pat nacionaliniuose teisės aktuose diskriminacija reiškia teisių sumažinimą, suvaržymą ar atėmimą tam tikrai kategorijai žmonių dėl kokių nors asmenų požymių. Diskriminacija suvokiama kaip asmenų lygybės principo pažeidimas, kai asmeniui ar asmenų grupei yra sukuriama mažiau palankios sąlygos, taikomi skirtumai, išimtys, apribojimai ar teikiamas pranašumas, lyginat su kitais asmenimis, esančiais toje pačioje ar tokioje pačioje situacijoje. Remiantis Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 2 str. 7 d., tiesioginė diskriminacija – tai elgesys su asmeniu, kai lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui. Pagal lygių galimybių įstatymo 2 str. 5 d. nuostatas, netiesioginė diskriminacija apibūdinama kaip veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijus, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi, bet juos įgyvendinant ar pritaikant atsiranda ar gali atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos,

kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, nebent šį veikimą ar neveikimą, teisės normą ar vertinimo kriterijų, sąlygą ar praktiką pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

4. Vadovaujantis Lygių galimybių įstatymo 2 str. 9 d. įtvirtinta tiesioginės diskriminacijos sąvoka, tiriant diskriminacijos fakto buvimą ar nebuvimą, siekiama nustatyti, ar tam tikras elgesys, teisės norma, praktika galėtų tam tikrą asmenį dėl tam tikro asmens tapatybės požymio, t. y. aptariamam atveju dėl lyties, priversti atsidurti mažiau palankioje padėtyje kito asmens, neturinčio šio požymio, atžvilgiu.

5. Lygių galimybių įstatymo 4 str. įtvirtina įrodinėjimo pareigos paskirstymo tvarką nagrinėjant lygių galimybių pažeidimo atvejus, t. y. teismuose ar kitose kompetentingose institucijose nagrinėjant fizinių, juridinių asmenų, kitų organizacijų ir jų padalinių skundus, pareiškimus, prašymus, pranešimus ar ieškinius dėl diskriminacijos lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, pareiškėjui nurodžius aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos buvimo, preziumuojama, kad tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, priekabiavimo ar nurodymo diskriminuoti faktas buvo. Skundžiamas asmuo turi įrodyti, kad lygių galimybių principas nebuvo pažeistas. Pareiškėjas savo ruožtu, remiantis suformuota nacionalinių teismų bei Europos Teisingumo Teismo praktika, skunde privalo nurodyti *prima facie* aplinkybes, patvirtinančias pažeidimo faktą. Lygių galimybių įstatymo 25 str. 1 d. 5 p. nustato, jog Pareiškėjas privalo pateikti įrodymus, patvirtinančius skunde nurodytas aplinkybes.

6. Pareiškėjas skunde nurodo, jog Šiaulių tardymo izoliatoriuje yra diskriminuojamas lyties pagrindu, kadangi vyrams, skirtingai nei moterims, minėtoje laisvės atėmimo įstaigoje tiekiamas prastesnis maistas, kameroje laisvės atėmimo bausmę atliekantys vyrai aprūpinami tik šaltu vandeniu, skiriasi pasivaikščiojimo lauke laikas.

7. Nuteistųjų ir suimtųjų maitinimo tvarką tardymo izoliatoriuose reglamentuoja keli teisės aktai. 2002 m. sausio 9 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 14 „Dėl fiziologinių mitybos normų asmenims, laikomiems kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtinimo“, yra patvirtintos suvartojimo maisto dienos energetinės vertės atskirų grupių asmenims, t. y. dirbantiems ir nedirbantiems vyrams, dirbančioms ir nedirbančioms moterims, nepilnamečiams asmenims, taip pat ligoniams, nėščioms moterims ir žindyvėms bei kūdikiams. Minėtoms amžiaus grupėms, atsižvelgiant į jų fiziologiją, yra nustatytos skirtingos dienos fiziologinės mitybos normos. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2006 m. gegužės 2 d. įsakymu Nr. 4/07-117 „Dėl asmenų, laikomų kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, maitinimo organizavimo taisyklių

patvirtinimo“, patvirtintos maitinimo organizavimo laisvės atėmimo įstaigose taisyklės; 2014 m. balandžio 28 d. įsakymu Nr. V-138 „Dėl valgiaraščių asmenims, laikomiems kardomo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, patvirtinimo“ patvirtinti valgiaraščiai atskiroms asmenų grupėms, t. y. dirbantiems vyrams, nedirbantiems vyrams, dirbančioms moterims, nedirbančioms moterims, nepilnamečiams, nėščioms moterims, krūtimi maitinančioms motinoms. Palyginus dirbančių vyrų ir dirbančių moterų bei nedirbančių vyrų ir nedirbančių moterų valgiaraščius, matyti, jog jie sudaromi iš esmės iš tų pačių produktų. Nepilnamečiams asmenims, nėščioms moterims ir maitinančioms motinoms valgiaraščiuose numatyti kai kurie papildomi produktai, pvz., citrusiniai vaisiai.

8. Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 21 punkte numatyta, kad pataisos namų kamerų tipo, karantino (izoliavimo) patalpų, baudos ir drausmės izoliatorių, kalėjimo, tardymo izoliatoriaus, areštinių kamerų, ilgalaikių ir trumpalaikių pasimatymų kambarių atskirose patalpose turi būti įrengtas sanitarinis mazgas. Sanitariniame mazge turi būti įrengta šalto vandens tiekimo sistema, o Lietuvos higienos normos HN 134:2015 18 punktas įtvirtinta, kad karštas vanduo turi būti tiekiamas į dušo, skalbyklos, kirpyklos, ilgalaikių pasimatymų kambarių patalpas. Taigi remiantis teisės aktų reikalavimais, privalomo reikalavimo tiekti karštą vandenį į nuteistųjų ar suimtųjų kameras nėra.

9. Remiantis Bausmių vykdymo kodekso 103 str. nuostatomis, nuteistieji šio kodekso numatytais atvejais turi teisę kasdien pasivaikščioti gryname ore; nuteistųjų pasivaikščiojimas vyksta dienos metu specialiai tam skirtoje pataisos įstaigos teritorijoje laikantis šio Kodekso 70 straipsnio reikalavimų. Pasivaikščiojimo gali nebūti arba jo trukmė sutrumpinama tik dėl nepalankių oro sąlygų, jei su tuo sutinka nuteistasis. Pagal Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo 29 str. 1 d., suimtieji turi teisę kasdien ne mažiau kaip vieną valandą pasivaikščioti gryname ore. Nepilnamečiams, nėščioms moterims ir ligoniams pagal gydytojų išvadą suteikiami du ne trumpesni kaip vienos valandos pasivaikščiojimai per dieną. Pasivaikščiojimo gryname ore trukmę įsakymu nustato tardymo izoliatoriaus direktorius. Iš Kalėjimų departamento 2017 m. birželio 14 d. rašto matyti, kad Pareiškėjas priklauso drausmės grupei. Remiantis Bausmių vykdymo kodekso 75 str. 1 d. 6 p. nuostatomis, drausmės grupei priskirti nuteistieji turi teisę kasdien pasivaikščioti dvi valandas.

10. Pažymėtina, jog remiantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 10 sr. 1 d. 1 p. bei 7 p. nuostatomis, diskriminacija nelaikomi atvejai, kai taikoma speciali moterų apsauga nėštumo bei gimdymo ir vaiko žindymo metu, taip pat nustatoma skirtinga tam tikrų bausmių vykdymo tvarka ir sąlygos moterims bei vyrams. Atkreiptinas dėmesys, jog dienos maisto normų, valgiaraščių, pasivaikščiojimo dažnumo bei laiko skirtumai vyrams pagrįsti išimtinai skirtinga moterų ir vyrų fiziologija, specialiais poreikiais moterims nėštumo bei žindymo metu, taip pat specialiu

pasivaikščiojimo režimu, nustatytu asmenims, esantiems drausmės grupėje (kuriai šiuo atveju priklauso Pareiškėjas).

11. Remiantis nurodytomis aplinkybėmis, nėra pagrindo konstatuoti, kad Šiaulių tardymo izoliatorius, organizuodamas Pareiškėjo maitinimo, higienos bei pasivaikščiojimo lauke tvarką, pažeidė Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 5 str. 1 d. 1 p. bei Lietuvos Respublikos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 4 str. 1 d. 1 p. nuostatas.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, bei vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 16 str., 17 str., 29 str. 2 d. 5 p.,

Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Pripažinti skundą nepagrįstu, nepasitvirtinus jame nurodytiems pažeidimams.
2. Su sprendimu supažindinti Pareiškėją, Šiaulių tardymo izoliatorių bei Kalėjimų departamentą prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.

Sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, laikinai einanti
lygių galimybių kontrolieriaus pareigas

Edita Žiobienė